

مردگان زرخیر

(نفوس مرده)

نیکولای گوگول

ترجمه

فریدون مجلسی

انتشارات نیلوفر

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Dead Souls

By Nikolai Gogol

New Translation into English by

Andrew R. Mac Andrew

New American Library, 1961

سرشناسه	گوگول، نیکولای واسیلیوویچ، ۱۸۰۹ - ۱۸۵۲ م. Gogol, Nikolai Vasilevich
عنوان و پدیدآور	مردگان زرخرید «نفوس مرده» / نیکولای گوگول؛ ترجمه فریدون مجلسی.
مشخصات نشر	تهران، نیلوفر، ۱۳۸۷.
مشخصات ظاهری	۳۵۲ ص.
شابک	978-964-448-384-4
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت	Dead souls: عنوان اصلی:
موضوع	داستانهای روسی - قرن ۱۹ م.
شناسه افزوده	مجلسی، فریدون، ۱۳۲۳ - ، مترجم.
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۷ م/۴ PG ۳۳۷۳
رده‌بندی دیویی	۸۹۱/۷۳۳
شماره کتابشناسی ملی	۱۲۵۳۲۵

www.ketab.ir

انتشارات نیلوفر، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، تلفن: ۶۶۴۶۱۱۱۷

نیکولای گوگول

مردگان زرخرید (نفوس مرده)

ترجمه فریدون مجلسی

حروفچینی: شبستری

چاپ پنجم: تابستان ۱۴۰۰

چاپ گلشن سبز

شمارگان: ۱۶۵۰ نسخه

همه حقوق محفوظ است.

فروش اینترنتی: niloofarpublications.com

یادداشت مترجم

نیکولای واسیلیویچ گوگول^۱ نویسنده نامدار روس در ۳۱ مارس ۱۸۰۹ در خانواده‌ای خرده مالک در ایالت پولاتاوا در روسیه دیده به جهان گشود، و در ۲۱ فوریه ۱۸۵۲ در چهل و سه سالگی در مسکو درگذشت. او در ۱۹ سالگی، پس از آنکه نتوانست به هنرپیشگی بپردازد، در سن پترزبورگ به خدمت دولت درآمد و بعدها به سمت استاد تاریخ در انستیتو پاتریوتیک و سپس در دانشگاه سن پترزبورگ به کار پرداخت.

اولین اثر گوگول، شبها در مزرعه بی نزدیک دیکانکا در سال ۱۸۳۱ منتشر شد و مورد استقبال بسیار قرار گرفت. میگزود^۲ و تاراس بولبا را در سال ۱۸۳۵ نوشت و در سال ۱۸۳۶ کمدهی بزرگش بازرس کل را به رشته تحریر درآورد، و در آن اثر طنز دیوانسالاران بی کفایت را مورد انتقاد قرار داد، و اگر دخالت شخص تزار نیکولای اول نبود احتمالاً از انتشار آن جلوگیری می شد. گوگول در فاصله سالهای ۱۸۳۶ تا ۱۸۴۸ به علت کسالت بیشتر در رم زندگی می کرد، و در همین دوران، در سال ۱۸۴۲ نفوس مرده را نگاشت. این اثر داستانی بدون طرح خاص به شمار می رود و مشهورترین اثر او است. در این کتاب گوگول وضع زندگی اجتماعی و رفتارهای متداول در ایالات روسیه

و نظام سیاسی و اداری آن کشور را با طنز خاص خود مورد حلاجی و ریشخند قرار می‌دهد. گوگول جلد دوم نفوس مرده را در حالی که از بیماری افسردگی در رنج بود نوشت ولی پیش از انتشار آن را سوزاند. بخشهایی از پیش‌نویس آن که به دست آمده است حکایت از لطمه شدیدی دارد که بیماری افسردگی بر استعداد و قریحه او وارد کرده بود. آخرین اثرش مکاتبه با دوستان که در سال ۱۸۴۷ منتشر شد نیز حاکی از همین قهقرا است.

گوگول با خلق آثار جاودان خود نه تنها یکی از برترین طنزنویسان کلاسیک و در شمار نویسندگان بزرگ روسیه همچون تولستوی و تورگینف است، در عرصه ادبیات جهان نیز در ردیف نویسندگان شهری چون ولتر، بالزاک و دیکنز قرار دارد.

گوگول این اثر بزرگ و مشهور خود، ماجراهای چیچیکف یا بردگان مرده را با الهام از پوشکین نامدار روس نوشته است. در رژیم پیشین روسیه سرفه‌ها، یا رعایای شبه برده، تحت مقرراتی که از زمان تزار غاصب بوریس گودونف^۱ وضع شده و هدف آن اخراج ساستهایی برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها بود، وابسته به زمین شدند و به منزله مایملک زمیندارها و ملاکین به شمار می‌آمدند. به همین دلیل مالکان می‌توانستند آنها را نزد بانک دولتی به وثیقه بگذارند. با توجه به اینکه سرشماری هر ده سال یک بار انجام می‌گرفت، سرفه‌هایی که در این فاصله می‌مردند تا سرشماری بعدی رسماً زنده محسوب می‌شدند و مالیات سرانه آنها باید توسط مالک پرداخت می‌شد. چیچیکف قهرمان این داستان نیز به طمع استفاده از همین مقررات نقشه‌ای برای خرید این بردگان یا رعایای مرده از مالکانشان طرح می‌کند و برای اجرای آن راهی سفر پرماجرایی خود می‌شود. گوگول خود این طنز را یک شعر می‌نامد، ولی شاید بهتر باشد آن را یک اثر بدیع نقاشی

به‌شمار آوریم، اثری که بخشهایی از روسیه قرن نوزدهم را با چهره‌های گوناگون زنان و مردان و رسوم و صفات و رفتارهای آن با جزئیات و دقایق بسیار به زنده‌ترین و گویاترین وجه تصویر می‌کند. چهره‌ها، رفتارها و مکانهایی که حتی در سرزمینهای دیگر و نیز در عصر ما آشنا به نظر می‌رسند؛ گویی بارها با شخصیت‌های مختلف داستان ملاقات کرده‌ایم و آنها را می‌شناسیم، و گویی بارها به مکانهایی که او تصویر کرده است آمد و شد داشته‌ایم. درواقع داستان این کتاب به خودی خود چندان واجد اهمیت نیست، بلکه داستان صرفاً وسیله و بهانه‌ایست برای پرداختن به جزئیات حواشی که درواقع متن اصلی پرده‌های نقاشی گوگول هستند. بسیاری از جملات این کتاب در روسیه ضرب‌المثل شده‌اند، و بسیاری از اسامی شخصیت‌ها و کاراکترهای تشریح شده در این کتاب به طنز و کنایه روی اشخاصی که واجد آن‌گونه صفات شناخته می‌شوند گذارده می‌شود.

انتشار کتاب بردگان مرده در زمان خود آشوبی برپا کرد و خصومت طبقه مالکان را برانگیخت زیرا آنان این کتاب را توهین به خود می‌پنداشتند. گوگول در پاسخ آنان را از پیشنهادی بر خلع می‌داشت و به پایان داستان که باید در جلد بعد منتشر می‌شد وعده می‌داد. پس از سه ساله شدن پیش‌نویس جلد دوم کتاب و بعد از مرگ گوگول، شخصی به نام دکتر زاخاچنکو از اهالی کیف به ادامه کار گوگول و نوشتن جلد دوم این کتاب همت گماشت که بسیار ناموفق بود.

فرانک اوکونر^۱ منتقد آمریکایی در مقدمه‌ای بر آخرین ترجمه انگلیسی این کتاب، که مأخذ این ترجمه فارسی است، می‌نویسد، هنگامی که برای اولین بار این کتاب را در هفده یا هیجده سالگی مطالعه کرد برایش خسته‌کننده و دور از ذهن بود، زیرا در آن سن بیشتر به جنبه‌های داستانی

یک رمان توجه داشت. و حتی هنگامی که قبل از سی سالگی بار دیگر آن را به زبان روسی خواند باز هم برایش چندان جالب نبود. و سپس اعتراف می‌کند که برداشت اولیه‌اش از این کتاب اشتباه بوده است. و در واقع به این نکته توجه نداشته است که گوگول در این اثر خود همه چیز را در سطح روسیه تعمیم می‌دهد و برخلاف تورگینف و تولستوی که در جستجوی حقیقتی مطلق بوده‌اند، او همانند بالزاک در جستجوی حقیقتی کلی و عمومی دربارهٔ اغلب مردم و در اغلب شرایط است. کلیت و تعمیم دادن در آثار بالزاک با شتاب و در سومین صفحه کتابش آشکار می‌شود. در حالی که این شیوه در لابلای سطور و صفحات کتاب گوگول نهفته و پنهان است.

تعمیم دادن او با روش دیگران متفاوت است. در این روال دیکنز برای مردم نمونه‌ها و الگوهای اخلاقی می‌آفریند. بالزاک صادقانه نمونه‌ها و کاراکترهای خود را معادل آخرین پدیده‌های علمی می‌پندارد، در حالی که گوگول که نه یک نقاد اجتماعی و نه آشنا با معیارها و آخرین الگوهای علمی است، تعمیم دادن خود را از طریق کاراکترهایی که وجود دارند و به همان صورتی که هستند انجام می‌دهد. جمله‌هایی از قبیل: «آنجا مانند همهٔ شهرهای روسیه...»، «مانند بسیاری از مقامات روسیه...»، «مانند بسیاری از خانه‌های روسیه...» در این اثر او فراوان دیده می‌شود، و بزرگترین الهام‌بخش وی نیز روسیه بوده است، و تصویر روسیه تزاری را به بهترین وجه ترسیم کرده است.

«مردگان مرده» نخستین بار در شمار مجموعهٔ آثار گوگول در سال ۱۸۸۶ توسط ایزابل هابگود به زبان انگلیسی ترجمه و منتشر شد. ترجمهٔ دیگری به زبان انگلیسی در سال ۱۹۴۸ توسط جری ریوی منتشر گردید.

نویسنده برای فرار از سانسور تزاری هر بار تغییراتی در متن می‌داده و متنهای مختلفی در زبان اصلی در دست است. در سال ۱۹۶۱ ترجمه‌ای دقیق

توسط آندرو مک آندرو^۱، از روی متن اصلی سانسور نشده، به زبان انگلیسی انجام شد و توسط نیوآمریکن لایبرری منتشر گردید. برگردان فارسی حاضر نیز از روی این متن انگلیسی صورت گرفته است.

نام کتاب «Dead Souls» به معنی تحت‌اللفظی «ارواح مرده» است. در این مورد لازم به توضیح است، همان‌طور که واژه‌ی «آدم» در زبان فارسی علاوه بر معنای اصلی و حقیقی خود به معنای مجازی دیگری مانند نوکر، زیردست، پیرو، تفنگدار و نظایر آن به کار می‌رود، در اینجا نیز «Soul» به معنی، سرف و رعیت است و برگردان تحت‌اللفظی «ارواح مرده» چندان رسا و منطبق با معنی و مقصود واقعی داستان نیست؛ و در حالی که واژه رعیت یا برده قرابت و نزدیکی بیشتری با واژه روسی سرف دارد، در عین حال تصور می‌رود میزان بردگی سرف روسی بیشتر از رعیت ایرانی بوده باشد، به‌طوری که مالکان روس نه تنها از ثمره کار سرفها در زمینها و املاک خود بهره‌مند می‌شدند، در مواردی که برای سفر به شهر صادر می‌کردند تا روانه شهر شود و با صنعت و هنر خود درآمد بیشتری کسب کند و البته سهم مهمی از آن را بابت «اجاره‌بهای خود» به ارباب پرداخت می‌کرد! همین مختصات حقوقی و اجتماعی رعیت روس است که محور اصلی ماجرای چیچیکوف و ابتکار خرید بردگان یا رعایای مرده را تشکیل می‌دهد. عنوان برگزیده مترجم برای این کتاب «مردگان زرخرید» هم با توجه به موضوع داستان در مورد خرید رعایای مرده و هم با توجه به انطباق معنای زرخرید در برابر برده یا سرف بوده است.

ف.م.